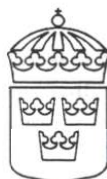

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1990/91:AU1 Jämställdhet

1990/91
AU1

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas 18 motioner från den allmänna motions-tiden vid föregående riksmöte om jämställdhet mellan kvinnor och män. Motionerna gäller bl.a. allmän inriktning och förutsättningar för jämställdhet, kvinnor och ekonomi, kvinnors ställning på arbetsmark-naden, övergrepp och våld mot kvinnor, inflytande i offentliga organ och det framtida jämställdhetsarbetet.

Samtliga motioner avstyrks främst med hänvisning till pågående utredningsarbete och projektverksamhet.

Reservationer har anmälts av m, fp, c, v och mp bl.a. i fråga om förutsättningar och riktlinjer för jämställdhet, skärpning av jämställd-hetslagen samt de offentliga monopolen och kvinnors företagande. Till betänkandet har också fogats ett särskilt yttrande.

Motionerna

1989/90:A291 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett kvinnopolitiskt perspektiv på ekonomin.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Fi212.

1989/90:A724 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

31. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av lagen om jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet så att arbete enligt 4 § p.1 skall betraktas som lika eller likvärdigt efter en fri bevisprövning i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 5.8.1,

32. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av lagen om jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet för tillförande av regler riktade mot kollektiv könsdiskriminering i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 5.8.2,

33. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av lagen om jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet för införande av ett förbud mot alla sexuella trakasserier i lagen i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 5.8.3,

34. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av lagen om jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet så att en bestämmelse tillförs som skyddar den som utnyttjat sina rättigheter enligt lagen i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 5.8.4,

35. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av lagen om jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet så att rätt till ekonomiskt skadestånd vid brott mot 3 § införs i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 5.8.5,

36. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av lagen om jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet så att arbetsledningen enligt 4 § inte skall behöva vara uppenbart oförmånlig för att grunda ett skadeståndsansvar i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 5.8.6,

1989/90:A801 av Margitta Edgren (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att riktlinjerna för jämställdheten skall gälla även rådgivande arbetsgrupper.

1989/90:A802 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om riktlinjerna för jämställdhetsarbetet,

2. att riksdagen hos regeringen begär att arbetsgivarverket får i uppdrag att ta erforderliga initiativ i syfte att stödja och uppmuntra jämställdhet bland män i enlighet med vad i motionen anförts,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande valfrihet och flexibilitet i fråga om arbetstider,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den ofrivilliga deltidarbetslösheten,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uppmuntran för män att utnyttja föräldraledighet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsvärdering,

7. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av 6 § jämställdhetslagen på sätt som anförts i motionen,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jämställdhetslagen,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jämställdhetsarbetets utveckling.

1989/90:A803 av Ann-Cathrine Haglund och Margareta Gard (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att bryta de offentliga monopolen för att ge kvinnorna möjligheter till egenföretagande, entreprenadverksamhet och en vidgad arbetsmarknad,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att bryta de offentliga monopolen för att ge kvinnor möjlighet att välja arbetsgivare, arbetsmiljö och inriktning och att få verkligt inflytande och utveckling i sitt arbete.

1989/90:A804 av Birthe Sörestedt och Maja Bäckström (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att förhindra sexuella trakasserier i arbetslivet.

1989/90:A806 av Kristina Svensson och Ingegerd Sahlström (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behov av statistik och forskning om mäns och kvinnors löner.

1989/90:A807 av Kenth Skårvik och Leif Olsson (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att arbetsgivarna ges förnyad information om vikten av att motverka könssegregation vid nyanställningar,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en skärpning av jämställdhetslagen.

1989/90:A808 av Eva Johansson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en samlad utredning om kvinnors arbets- och livssituation i storstad.

1989/90:A809 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts om de samhällsekonomiska konsekvenserna av bristen på jämställdhet i samhället.

1989/90:A810 av Gunilla André (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär redogörelse och analys av kvinnolönernas utveckling inom den statliga sektorn.

1989/90:A811 av Margareta Winberg m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en kartläggning av kvinnornas situation och önskemål i arbetslivet,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att stärka kvinnors ställning.

1989/90:A812 av Görel Bohlin och Ann-Cathrine Haglund (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående parlamentarikernas direkta inflytande på jämställdhetsarbetet.

1989/90:A813 av Maggi Mikaelsson (vpk) vari yrkas att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen framförts om behovet av en översyn av JÄMO:s roll och uppgifter.

1989/90:A814 av Alf Wennerfors (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av lagstiftning gentemot sexuella trakasserier på arbetsplatser.

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ideologiska utgångspunkter och vikten av att bryta koncentrationspolitiken för möjligheterna att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jämställdhetspolitikens fortsatta inriktning avseende kvinnornas roll i ekonomin, jämställdhet mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden, i utbildningen och i familjen samt kvinnors inflytande i samhället,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om satsningar på ökat företagande och regional balans för att främja kvinnligt företagande och ökade möjligheter till sysselsättning för kvinnor i landets alla delar,

4. att riksdagen hos regeringen begär att en parlamentariskt sammansatt kommitté skall tillkallas med direktiv att genomföra en arbetsvärdering av olika yrkessektorer i enlighet med vad som anförts i motionen,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om insatser för att skydda kvinnor som utsätts för misshandel, trakasserier och förföljelse,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om formerna för nomineringar till statliga styrelser m.m.,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökat kvinnligt företagande som en del av den offentliga sektorns förnyelse.

1989/90:A816 av Sonja Rembo m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förutsättningarna för jämställdhetsarbetet,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen för jämställdheten av förändringar inom och av den offentliga sektorn,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rättstrygghetens betydelse för jämställdhetssträvanden.

1989/90:A817 av Gunilla André och Karin Starrin (c) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en parlamentarisk utredning med uppgift att kartlägga kvinnodominerade yrkens löneläge och lämna förslag om arbetsvärdering,

5. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsorganisation,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en kampanj med inriktning att förbättra förtroendevalda kvinnors arbetssituation.

Utskottet

Bakgrund

Våren 1988 antogs en femårig handlingsplan för jämställdhet (prop. 1987/88:105, AU17, rskr. 364). Ett flertal aktiviteter pågår på såväl central som lokal nivå. Enligt årets budgetproposition har i stort sett samtliga de åtgärder som föreslogs i handlingsplanen vidtagits. Jämställdhetsministern anför att även om det ännu är för tidigt att göra en samlad bedömning av resultaten av det pågående arbetet så kan man redan nu konstatera att handlingsplanen haft en medvetandehöjande och opinionsbildande verkan i samhället. Diskussionen om jämställdhetsfrågornas roll i förhållande till andra politikområden har konkretiserats, och insikten om betydelsen av att på skilda sakområden belysa både kvinnors och mäns villkor har ökat. Jämställdhetsministern anför att erfarenheten visar att synlighet är viktig i arbetet för jämställdhet. Att förverkliga de mål för jämställdhet som bör vara uppfyllda år 1993 kommer även i det fortsatta arbetet att ges högsta prioritet.

Under den allmänna motionstiden våren 1990 framställdes ett drygt fyrtiotal motionsyrkanden som rör jämställdhet mellan kvinnor och män i samhället. De avser bl.a. den allmänna inriktningen av jämställdhetspolitiken, kvinnor och ekonomi, jämställdhet i arbetslivet, kvinnors egenföretagande och den offentliga sektorn, deras inflytande i offentliga organ samt våld och övergrepp mot kvinnor. I viss utsträckning har liknande motionsyrkanden behandlats av utskottet under föregående riksmöte i betänkandet 1989/90:AU1.

Allmän inriktning — förutsättningar för jämställdhet

I motion A816 av Sonja Rembo m.fl. (m) framförs att kampen för jämställdhet också är kampen för att erkänna individuella skillnader. Alla kvinnor och män måste utvecklas efter sina egna förutsättningar. Jämställdhetsarbetet måste bedrivas långsiktigt eftersom det tar tid att förändra attityder. Det kräver insatser inom många delar av samhället och av många individer. Den sortens påverkan uppnås inte genom politiska beslut och lagar utan enbart genom att enskilda känner ett personligt, praktiskt och moraliskt ansvar. Det politiska arbetet med jämställdhet måste nu inriktas på att göra förändringar inom olika politiska områden som främjar *förutsättningarna för jämställdhet*.

Som framhållits med anledning av liknande motioner vid flera tidigare tillfällen har utskottet ingen annan uppfattning än motionärerna i fråga om behovet av ett långsiktigt jämställdhetsarbete som griper in i en rad skilda samhällsområden och som också kräver insatser av enskilda människor. Förutsättningarna för jämställdhet skapas, såsom motionärerna framhåller, genom de politiska besluten i fråga om ekonomi, arbetsmarknad, utbildning, familj etc. Det är därför glädjande att insikten ökat om betydelsen av att på skilda sakområden belysa både kvinnors och mäns villkor. Detta är emellertid inte tillräckligt. Det krävs nämligen också opinionsbildande insatser från samhällets

sida som mera direkt syftar till attitydförändringar och andra förändringar. Utskottet ser därför positivt på det arbete som bedrivs inom regeringskansliets ram i form av projektverksamhet och liknande. Med hänvisning till det anförda anser utskottet inte att motion A816 i denna del bör föranleda något initiativ från riksdagens sida.

I motion A802 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) anför om *riktlinjerna för jämställdhetsarbetet* att det avgörande i en ny offensiv för jämställdhet måste vara att göra jämställdheten till en mansfråga lika mycket som en kvinnofråga. En nyckel för att engagera männen är deras roll som pappor. Männen måste uppmuntras att utnyttja de olika formerna av föräldraledighet. Det krävs arbetsgivare som inser att det är utvecklande för alla att ta hand om barn, en erfarenhet som i många sammanhang kan vara en merit också i arbetslivet.

Utskottet anser att ett jämställt samhälle förutsätter att männen tar större del i ansvaret för hem och barn. Det handlar inte bara om det som folkpartiet tar upp i sin motion — att det är utvecklande för mannen och kan vara av värde i arbetslivet. Ett ökat engagemang från männens sida kan också bidra till en ökad förståelse mellan kvinnor och män och ett närmande mellan kvinnovärld och mansvärld. I samverkan mellan social- och civildepartementen görs för närvarande informationssatsningar för att öka männens uttag av föräldraledighet. På sikt bör denna satsning, "Pappa kom hem", kunna bidra till att andelen män som utnyttjar möjligheterna till sammanhängande ledighet ökar. Den senaste statistiken visar också att andelen fäder som till någon del utnyttjar föräldraförsäkringen ökat klart sedan mitten av 1980-talet. Nämnas bör också idégruppen för mansrollsfrågor som genom sin opinionsbildande verksamhet har en viktig roll att spela. Med hänvisning till det anförda bör motion A802 inte föranleda något initiativ från riksdagens sida i denna del.

I centerns kommittémotion A815 understryks vikten av att det politiska arbetet och den offentliga verksamheten inte bedrivs på ett sådant sätt att endast ett fåtal har möjligheter att delta. *Koncentrationspolitiken* måste brytas för att jämställdhet skall uppnås. Regional balans och samhällsplanering har stor betydelse för jämställdhet och ökad kvinnosysselsättning. Jämställdhetsarbetets fortsatta inriktning måste enligt motionärerna vara att både kvinnors och mäns värderingar och erfarenheter får komma till uttryck i arbetet på skilda samhällsområden. Det ger ett breddat och bättre underlag för ställningstaganden och beslutsfattande, och det kan ge det politiska och fackliga arbetet nya infallsvinklar och dimensioner och även på andra sätt bidra till ett mänskligare samhälle. Strävandena att skapa likvärdiga ekonomiska och sociala villkor för alla ställer krav på att var och en är beredd och ser som sin skyldighet att ta sin del av föräldraansvar, personlig service och ett fungerande familjeliv. Parallellt med politiska, ekonomiska och sociala reformer måste ett långsiktigt arbete bedrivas genom opinionsbildning, information och ökad kunskapsspridning.

Utskottet kan konstatera att steg har tagits i de av regeringen framlagda och av riksdagen under våren godkända förslagen rörande regionalpolitik för 90-talet (prop.1989/90:76, AU13) för att främja

kvinnors villkor på landsbygden. Det har understrukits att de regionalpolitiska målen uttrycker en jämlikhetsuppfattning som också innefattar jämställdhet. Därtill har glesbygdsdelegationen under våren antagit ett särskilt handlingsprogram för kvinnor på landsbygd. Vidare har jämställdhetsministern beslutat om en glesbygdssatsning inom ramen för de medel ur allmänna arvsfonden till fostran av ungdom som Barn- och ungdomsdelegationen skall fördela. 2 milj. kr. kommer att anslås främst till projekt inriktade på flickors situation i glesbygd. Flickors egna aktiviteter, behov och ideér skall vara utgångspunkten för sådana projekt. Insatser görs således på bred front på det område som centerns kommittémotion vill fästa uppmärksamheten på. Utskottet återkommer senare i detta betänkande till den särskilda frågan om kvinnligt företagande. När det mer generellt gäller den fortsatta inriktningen på jämställdhetsarbetet konstaterar utskottet — liksom tidigare när dessa frågor behandlats — att det råder en bred politisk enighet om jämställdhetsmålen men, på vissa områden, delade meningar om medlen. Utskottet instämmer i stora delar med motionen hur det fortsatta arbetet skall bedrivas. Det är förutom direkt opinionsbildning fråga om kontinuerliga insatser på en rad skilda politikområden. Motionen i nu berörda delar bör därför inte föranleda några ytterligare initiativ från riksdagens sida.

I motion A811 av Margareta Winberg m.fl. (s) efterlyses en rad åtgärder för att stärka kvinnors ställning. Vad som krävs är enligt motionärerna bl.a. att rätten till barnomsorg läggs fast i lag, att fadern vid fullt utbyggd föräldraförsäkring garanteras tre månaders försäkring, sex- och samlevnadsutbildning för värnpliktiga, insatser mot prostitution samt utbildning inom området kvinnoförtryck för personal inom sjukvården, polisen, domstolarna, socialtjänsten, kriminalvården m.m. Motionärerna yrkar ett tillkännagivande om detta.

Utskottet instämmer i motionärernas uppfattning att en väl fungerande barnomsorg är en viktig förutsättning för kvinnors yrkesarbete liksom att föräldraförsäkringen är nödvändig för föräldrarnas förvärvsarbete. Frågor om barnomsorg och föräldraförsäkring ligger emellertid utanför arbetsmarknadsutskottets beredningsområde. När det gäller sex- och samlevnadsutbildning för värnpliktiga noterar utskottet att försvarsutskottet under våren i sitt betänkande 1989/90:FöU7 behandlat motionsyrkanden om detta. Försvarsutskottet konstaterade att könsrollsfrågor och därmed sammanhängande attitydpåverkan ingår i den militära ledarskapsutbildningen. När det gäller dessa frågor som ämne under grundutbildningen för värnpliktiga hänvisade försvarsutskottet bl.a. till uttalanden av försvarsministern i budgetpropositionen om angelägenheten av utbildning i jämställdhet och samlevnad. Försvarsutskottet förutsatte att dessa uttalanden tillsammans med vissa utbildningsinitiativ som förekommit skulle leda till de effekter som motionären efterlyste. Beträffande motionen i övrigt kan noteras att frågor om våld mot kvinnor — till vilket utskottet återkommer senare i detta betänkande — för närvarande övervägs inom en av regeringen tillsatt

arbetsgrupp med företrädare för civil-, justitie- och socialdepartementen. Med hänsyn till det anförda bör motionen A811 i nu berörd del inte föranleda någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

1990/91:AU1

Kvinnor och ekonomi

Två vpk-motioner, A291 och A809, gäller *kvinnor och ekonomi*. Kvinnorna har praktiskt taget ingen politisk makt om man jämför med män, säger motionärerna. Trots att de genom sin ökade förvärvsfrekvens räddat hushållens standard under 80-talet har kvinnorna de lägsta lönerna, de tyngsta jobben och de sämsta arbetstiderna. Därför kommer främst kvinnorna att drabbas av den ökande utslagningen i arbetslivet. Den nuvarande ekonomiska utvecklingen är ett direkt hot mot kvinnorna. Merparten av dem kommer att förlora på skatteomläggningen, eftersom de flesta har låga löner även vid heltidsarbete. Det är inte marginalskatterna som avgör om kvinnor kan arbeta mer utan sådant som möjligheten att få barnomsorg, tillgången på arbetstillfällen, möjligheten att åka kollektivt och inte minst männens beredskap att ta större del av ansvaret för barnen och hushållet. Vad kvinnor kräver är i stället sex timmars arbetsdag med full lönekomensation. Det behövs ett kvinnopolitiskt perspektiv på ekonomin. I motion A809 begär partiet en utredning om de samhällsekonomiska konsekvenserna av bristen på jämställdhet i samhället.

Med anledning av motionsyrkandena vill utskottet anföra följande. Kvinnor och ekonomi har under senare år ägnats ökad uppmärksamhet från statsmakternas sida. Området utgör ett av de fem huvudområdena i den förut nämnda handlingsplanen för jämställdhet. Enligt vad utskottet inhämtat skall arbetet på detta område förstärkas under den femårsperiod som handlingsplanen gäller. Det kan vidare nämnas att det numera görs en årlig redovisning i budgetpropositionen av hur vissa ekonomiska resurser fördelas mellan kvinnor och män. Långtidsutredningen 1990 har ägnat en särskild bilaga åt kvinnors roll i ekonomin. Till detta kommer att en särskild grupp skall följa upp och analysera skattereformen och dess effekter för kvinnor resp. män. På anförda grunder bör de nu behandlade motionerna A291 och A809 avslås i berörda delar.

Arbetsmarknad

Arbetsmarknaden fortsätter att vara könsuppdelad. Kvinnor och män arbetar fortfarande i stor utsträckning inom olika branscher och yrkesområden och de har olika villkor. Flera motionsyrkanden tar sikte på olika förhållanden i arbetslivet från jämställdhetssynpunkt. Det gäller bl.a. krav på ändringar i jämställdhetslagen, lönefrågor, föräldraledighet, arbetstid och arbetsorganisation.

Lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet har varit i tillämpning i tio år. I juni 1988 tillsatte regeringen en särskild utredare med uppdrag att göra en utvärdering av lagen och föreslå de förändringar som utvärderingen påkallade för att göra lagen mer verksam och ändamålsenlig. Utredningen, som kallat sig jämställdhetsutredningen, har i juni i år till jämställdhetsministern överlämnat sitt betänkande (SOU 1990:41) Tio år med jämställdhetslagen — utvärdering och förslag. Efter remissbehandling bereds ärendet för närvarande i regeringskansliet. En proposition i ämnet skall enligt vad utskottet under hand har inhämtat avlämnas i början av 1991.

Folkpartiet framför i motion A802 synpunkter på *utvärderingen av jämställdhetslagen*. Partiet ser lagen som ett viktigt instrument i arbetet med att motverka diskriminering och främja jämställdhet på arbetsplatserna. I motionen erinras om de frågor som bör beaktas; möjligheten för den diskriminerade att få den tjänst som hon eller han gått miste om, skyddet mot sexuella trakasserier och mot trakasserier av den som gjort anmälan om diskriminering, definitionen av vad som skall anses som könsdiskriminering, beviskravet, sanktionsregler i fråga om rätten att ta del av uppgifter från arbetsgivaren samt domstolens sammansättning i jämställdhetstvister. När det gäller regeln i 6 § om arbetsgivarens aktiva åtgärder för jämställdhet anser folkpartiet att lagens bestämmelser har förfuskats. På många avtalsområden har nämligen kollektivavtal träffats, vilket innebär att JämO inte kan kräva några aktiva åtgärder av arbetsgivaren. Möjligheten för de centrala parterna att avtala bort 6 § bör upphävas, enligt motionärerna.

I motion A724 av Lars Werner m.fl. (vpk) ställs bl.a. följande krav på *förändringar i jämställdhetslagen*. Skydd bör införas för den som utnyttjat sina lagliga rättigheter. Annars finns risk att den som diskrimineras inte vågar använda sig av lagen. Vid brott mot 3 § genom utebliven anställning eller befordran bör rätt till ekonomiskt skadestånd införas. Det ideella skadestånd som nu finns som enda sanktion har inte en tillräcklig preventiv effekt. Vid könsdiskriminerande ledning eller fördelning av arbetet enligt 4 § skall det inte behöva krävas att behandlingen är "uppenbart" oförmånlig. Ett sådant rekvisit gör det mycket svårt att praktiskt använda bestämmelsen.

Utskottet utgår från att samtliga de frågor om förändringar i lagen som berörs i de nu behandlade motionerna kommer att övervägas i samband med den nyssnämnda beredningen av jämställdhetsutredningens betänkande. Regeringens ställningstaganden till utredningens förslag och remissyttranden däröver bör avvaktas. Utskottet avstyrker på den grunden motionerna A724 och A802 i de berörda delarna.

I Lars Werners motion A724 framställs även krav på lagstiftning med förbud mot alla *sexuella trakasserier*. Lagens skydd är otillräckligt, menar motionärerna. I två enskilda motioner, A804 av Birthe Sörestedt och Maja Bäckström (båda s) resp. A814 av Alf Wennerfors (m), framställs motsvarande krav. S-motionärerna menar att lagstiftning

krävs förutom insatser på forsknings- och informationsområdet. Alf Wennerfors hänvisar till ett fall ur verkligheten som aktualiserar frågan om vilket stöd en av sexuella trakasserier eller övergrepp drabbad anställd har i lagstiftningen. Enligt motionären är det angeläget att riksdagen så snart som möjligt erhåller ett regeringsförslag i ämnet.

I det nyssnämnda betänkandet av jämställdhetsutredningen föreslås en skadeståndssanktionerad bestämmelse till skydd mot sexuella trakasserier av en arbetstagare eller arbetssökande. Frågan om lagstiftning övervägs alltså för närvarande i regeringskansliet. Enligt utskottets mening finns därför inte anledning för riksdagen att nu ta ställning till frågan. Motionerna A724, i berörd del, samt A804 och A814 avstyrks således.

Utskottet återkommer i det följande till ytterligare motionsyrkanden med krav på förändringar i jämställdhetslagen.

Anställning

I motion A807 av Kenth Skårvik och Leif Olsson (båda fp) påtalas att *könssegregationen vid nyanställningar* fortsätter trots att samhället på olika sätt stöder flickor som valt teknisk utbildning. De gamla argumenten mot att anställa kvinnor finns kvar, trots lag och avtal och trots efterfrågan på arbetskraft. Det förestår enligt motionärerna ett intensivt informationsarbete, både på den offentliga och enskilda sektorn. Även jämställdhetslagen behöver skärpas till skydd för kvinnliga arbetssökande, framför allt sådana som söker sin första anställning efter genomgången utbildning.

Som framhålls av jämställdhetsministern i årets budgetproposition har det visat sig att flickor med tekniskt inriktad yrkesutbildning i gymnasieskolan möter stora svårigheter att få anställning i de yrken som de är utbildade för. Mot den bakgrunden är det naturligt att unga flickor, trots starkt intresse, tvekar inför sådana studieval. Jämställdhetsministern anför att hon i samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet kommer att ta initiativ som kan ge dessa flickor ett mer aktivt stöd i samband med övergången från utbildning till arbete. När det gäller eventuella ändringar i jämställdhetslagen bereds, som utskottet nyss konstaterat, saken för närvarande inom regeringskansliet.

Utskottet vill tillägga följande. För att bryta det motstånd som på sina håll alltjämt finns mot att anställa kvinnor i mansdominerade yrken krävs olika slag av insatser på flera fronter. Med anledning av de mål som satts upp på arbetsmarknadsområdet i den förut nämnda handlingsplanen har arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) valt ut ett antal yrkesområden där särskilda ansträngningar skall göras i syfte att åstadkomma en jämnare könsfördelning. Enligt vad som framgår av budgetpropositionen har AMS även haft överläggningar med arbetsmarknadens parter och skolöverstyrelsen (SÖ) om vilka insatser som kan vidtas för att bredda kvinnors och mäns yrkesval i den riktning som handlingsplanen anger. Som ett led i denna verksamhet har styrelsen nyligen färdigställt ett antal videofilmer som visar kvinnor och män i

för dem otraditionella yrken — en kvinnlig tryckare, en manlig laboratorieassistent osv. Filmerna är tänkta att användas i samband med arbetsförmedlingarnas information till olika kategorier arbetssökande.

Med hänvisning till det anförda avstyrks motion A807.

Lönefrågor

Frågan om kvinnors löner och arbetsvärdering återkommer i flera motioner.

Folkpartiet anser i motion A802 att de s.k. kvinnojobben måste uppvärderas. Lönens storlek påverkas inte bara av tillgång och efterfrågan utan styrs också av värderingar. Kraven för olika befattningar jämförs, men framför allt görs bedömningar av vilka arbetsuppgifter som anses vara de viktiga. Sådana värderingar kan i många fall vara otydliga. Vid en systematisk arbetsvärdering blir de tydliga. Enligt motionen bör ett krav uppställas i jämställdhetslagen att en överenskommen *arbetsvärdering* beträffande arbete av lika värde skall finnas tillgänglig.

Centern framför i motion A815 att de kvarstående och t.o.m. växande löneskillnaderna mellan kvinnor och män motiverar en *parlamentarisk kommitté* med direktiv att genomföra en arbetsvärdering av olika yrkessektorer för att kartlägga skillnader och analysera bakgrunden till att kvinnodominerade yrken oftast värderas lägre än yrken där män dominerar. Förslag bör läggas fram om hur missförhållandena skall åtgärdas utan att det inkräktar på det ansvar som parterna på arbetsmarknaden har.

Även Gunilla André och Karin Starrin (båda c) uppehåller sig i motion A817 vid det förhållandet att yrken som av tradition domineras av kvinnor är lågt betalda. Lika lön till kvinnor och män för arbete av lika värde är enligt dem en av 90-talets viktigaste frågor. De instämmer i det i centerns kommittémotion framförda kravet på en utredning.

Lars Werner m.fl., vpk, begär i motion A724 att 4 § *punkt 1 jämställdhetslagen* ändras så att arbete skall kunna betraktas som lika eller likvärdigt efter en fri bevisprövning. Den nuvarande regeln är i det närmaste helt oanvändbar för att komma till rätta med könsdiskriminerande arbetsvillkor. Lagen behöver även regler mot kollektiv könsdiskriminering, eftersom den faktiska lönediskrimineringen av kvinnor huvudsakligen sker genom att kvinnodominerade yrken betalas sämre än motsvarande yrkesgrupper där män dominerar. Efter förebild från USA bör regler finnas som möjliggör uppvärdering av hela kollektiv.

I motion A806 av Kristina Svensson och Ingegerd Sahlström (s) pekar motionärerna på att olika vetenskapliga undersökningar visar tecken på att kvinnors arbete värderas lägre än mäns. För att få svar på frågan om kvinnor efter utjämningen under 60- och 70- talen åter igen

är på väg att bli diskriminerade på arbetsmarknaden behövs mer forskning och mer exakt statistik om kvinnors och mäns löner, enligt motionärerna.

Motion A810 av Gunilla André (c) rör *kvinnolönernas utveckling inom den statliga sektorn*. Enligt henne ger den nya anställnings- och lönepolitiken inom den statliga sektorn anledning att mycket noggrant följa utvecklingen och att vara medveten om faran för kvinnodiskriminering. Risken finns att lämpligheten för en tjänst avgörs med utgångspunkt i traditionellt manliga omdömen. Subjektiva värderingar kan bli vägledande då individuella marknadsmässiga löner skall tillämpas. Unga män, som enligt mångas uppfattning inte behöver ta ansvar för barnen, blir mer eftertraktade än unga kvinnor. Lokalt bundna redan anställda kvinnor blir förlorare i lönematchen. Motionären anser att riksdagen därför hos regeringen bör begära en redogörelse och analys av kvinnolönernas utveckling inom den statliga sektorn.

Utskottet vill för egen del anföra följande. En viktig orsak till inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män är, vilket påpekas i flera av de nu behandlade motionerna, att traditionellt kvinnligt arbete avlönas sämre än traditionellt manligt arbete. Även om löneskillnaderna i Sverige är mindre i jämförelse med många andra länder visar tillgänglig statistik från olika avtalsområden att den tidigare successiva löneutjämningen mellan kvinnor och män har avstannat under 1980-talet. På vissa områden kan snarast ökade löneskillnader iakttas. Senare forskning visar t.ex. att jämförbar utbildning genomsnittligt betalar sig bättre för män än för kvinnor. Inom civildepartementet har påbörjats ett arbete för att öka kunskaperna om dessa löneskillnader och deras orsaker. B.l.a. genom ett större nordiskt projekt om likalön ökar kunskaperna om kvinnors resp. mäns löner. Lönestatistiken är givetvis av särskild betydelse i sammanhanget, liksom forskning på området.

Utskottet anser att en utjämning av löneskillnaderna mellan kvinnor och män är en av de viktigaste jämställdhetsfrågorna under 90-talet. Kunskaper saknas i dag i stor utsträckning t.ex. i fråga om lönebildning och löneskillnader ur ett könsperspektiv samt om hur dessa skillnader kan relateras till förhållanden såväl på arbetsmarknaden som i familjen. Frågans centrala betydelse i den framtida politiken för jämställdhet understryks av att riksdagen under våren godkänt ett förslag i forskningspropositionen om inrättande av en professur avseende ekonomisk forskning med inriktning på kvinnors och mäns inkomster och löner (prop. 1989/90:90, UbU25). Det särskilda spörsmålet om lönediskriminering och arbetsvärdering behandlas för närvarande i regeringskansliet b.l.a. i samband med beredningen av jämställdhetsutredningens betänkande. Med hänvisning till det anförda saknas enligt utskottet anledning för riksdagen att nu ta några initiativ i frågan. Motionerna A724, A802, A806, A815 och A817 avstyrks därför i berörda delar.

Utvecklingen av kvinnors resp. mäns löner i statsförvaltningen följs av SAV och av den vid SCB inrättade lönestatistiknämnden. Dessutom har parterna på det statliga området redan själva tagit initiativ till ett

gemensamt arbete för att utveckla arbetsvärderingssystem m.m. Parterna har därvid uttalat att såväl manliga som kvinnliga värderingsgrunder skall beaktas i samband med arbetsvärdering. På nu anförda grunder avstyrks även motion A810.

Föräldraledighet

I sin motion A802 tar folkpartiet upp *jämställdhetsaspekterna på föräldraledigheten*. För att kvinnor inte skall bli bortkopplade från förvärvslivet under lång tid måste föräldrarna dela på ansvaret. Partiet arbetar för att stegvis bygga ut mäns fristående rätt till ersättning i samband med barns födelse. Det kan förhoppningsvis vara en väg att locka fler män att ta en större del av föräldraledigheten. Staten måste som arbetsgivare försöka stimulera föräldrarna att dela på ansvaret. Verksamheten måste anpassas till att både kvinnor och män kommer att vara borta under längre och kortare tider. För att uppmuntra männen att ta ut föräldraledighet föreslår folkpartiet att staten under en femårsperiod skall ge männen en extra semesterdag för varje ledig månad.

Utskottet har redan i det inledande avsnittet framhållit föräldraförsäkringens betydelse för att nå ett jämställt samhälle. Det är självfallet önskvärt att staten som arbetsgivare går i spetsen både genom att ge kvinnor och män praktiska möjligheter att kombinera förvärvsarbete med hemarbete och föräldraskap och genom att uppmuntra männen att utnyttja sin rätt till föräldraledighet. På vilka sätt detta lämpligen bör ske är enligt utskottets mening i första hand en fråga för statens arbetsgivarverk (SAV) och berörda arbetstagarorganisationer. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att SAV numera har fått ett utökat ansvar för jämställdhetsfrågorna i statsförvaltningen. Med hänvisning till det anförda saknas anledning att bifalla nu behandlade motionsyrkanden.

Arbets tid och arbetsorganisation m.m.

Folkpartiet framför i sin motion A802 synpunkter på arbetstiderna. Det är enligt partiets mening bättre att arbeta för mer flexibla arbetstider än sex timmars arbetsdag. Arbetsdagens eller arbetstidens längd behöver inte regleras mer genom politiska beslut. Offentliga arbetsgivare bör gå i spetsen för en mer flexibel arbetsorganisation och arbetstider som ger större möjlighet till individuell anpassning för alla kategorier anställda. I motionen berörs även *det ofrivilliga deltidsarbetet*. Många arbeten har av lönsamhetsskäl organiserats som deltidarbete, vilket lett till deltidslöshet. Samhället måste träda in med arbetslöshetsstöd, socialbidrag osv. Detta är olyckligt och står i direkt strid med jämställdhetssträvandena, menar motionärerna, särskilt som det framför allt är unga kvinnor som drabbas. Målet borde vara att de flesta tjänster som inrättas är heltidstjänster med möjlighet för den anställda att välja hur mycket hon vill arbeta.

I motion A817 av Gunilla André och Karin Starrin (båda c) framförs att en nyckel till rättvisa levnadsförhållanden mellan kvinnor och män är förkortad arbetsdag för alla där sex timmars arbetsdag skall

vara det normala. Givetvis kommer det att finnas människor som yrkesarbetar längre tid. Enligt motionärerna finns det inget motsatsförhållande mellan sextimmarsdagen och flexibel arbetstid. Det handlar i stället om *arbetsorganisation*.

Frågor om valfrihet och flexibilitet när det gäller arbetstider bereds för närvarande i arbetsmarknadsdepartementet med anledning av arbetstidskommitténs betänkande (SOU 1989:53) *Arbetstid och välfärd*. Något initiativ från riksdagens sida är därför inte påkallat enligt utskottets mening. Med anledning av den i motion A817 framförda synpunkten att frågan om sextimmarsdag eller flexibel arbetstid egentligen är en fråga om arbetsorganisation har utskottet inhämtat att det under hösten 1990 på initiativ av arbetsmiljöfondens KOM-program, "Kvinnor och män i samverkan", kommer att startas försök med bl.a. en arbetsorganisation som mer utgår från kvinnors behov samt med förläggning av arbetstider som underlättar förenandet av förvärvsarbete med föräldraskap. Vidare skall den av regeringen i maj 1990 tillsatta utredningen (Dir. 1990:25) om kompetensförsörjnings- och personalutbildningsfrågor särskilt belysa hithörande frågor.

Deltidsarbetslösheten och olägenheterna med den — både för den enskilde och för samhället — har uppmärksammats alltmer under senare tid. Utskottet har erfarit att diskussioner pågår mellan AMS och de arbetsmarknadsorganisationer som framför allt berörs om hur problemet lämpligen bör lösas. Resultatet av dessa diskussioner bör avvakta enligt utskottets mening. Det är därför inte heller i denna fråga påkallat med någon åtgärd från riksdagens sida. Nu behandlade motioner, A802 och A817, avstyrks alltså i berörda delar.

Kartläggning av kvinnors situation på arbetsmarknaden

I motion A811 av Margareta Winberg m.fl. (s) begärs en kartläggning av *kvinnors situation på arbetsmarknaden*. Motionärerna framför att kvinnornas bristande fackliga och politiska inflytande har lett till att deras problem och behov aldrig riktigt kommit till uttryck i uppbyggnaden av den svenska arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsdepartementet bör undersöka kvinnornas totala situation på arbetsmarknaden. Det bör gälla bl.a. arbetsmiljö, arbetsorganisation, förmåga och förutsättningar för arbete, arbetstider, ekonomi, utbildning m.m. Kartläggningen skall läggas till grund för åtgärder som under 1990-talet gör kvinnor och män till likaberättigade parter på arbetsmarknaden.

Med anledning av motionsyrkandet vill utskottet anföra följande. Liksom motionärerna anser utskottet att kvinnornas situation på arbetsmarknaden måste ägnas stor uppmärksamhet. Många förändringar som utgår från kvinnors behov och önskemål måste komma till stånd. Arbetsmarknaden är en del av samhället som i hög grad formats av män och för män. Mäns tankar, förutsättningar och värderingar har i stor utsträckning varit styrande. En ökad medvetenhet om detta och en strävan efter förbättringar har lett till att insatser pågår och förslag övervägs på en rad områden. Samlade bedömningar och analyser av kvinnors villkor i arbetslivet görs bl.a. i de propositioner om jämställd-

het som regeringen lägger fram. I den senaste redovisas, som nämnts tidigare, en femårig handlingsplan för jämställdhet på arbetsmarknaden som avser flertalet av de områden som motionärerna särskilt pekar ut. Det förekommer även forskning med denna inriktning. Från senare tid kan nämnas en doktorsavhandling vid Lunds universitet, "Kvinnors vardag". I avhandlingen analyseras kvinnor i olika samhällsklasser och deras attityder till arbetet, könsroller på arbetet, arbetsfördelningen i hemmet m.m. Med hänvisning till det anförda saknas enligt utskottets mening behov av en kartläggning av det slag som motionärerna efterlyser. Motion A811 avstyrks därför i denna del.

Kvinnors företagande och den offentliga sektorn

I moderata samlingspartiets kommittémotion A816 sägs att det krävs en flexibel arbetsmarknad och att om detta skall vara möjligt måste *den offentliga sektorns monopolställning* inom många områden brytas. Utrymmet för individuella variationer är mera begränsat. Kvinnors valfrihet handlar inte bara om att tränga in på männens yrkesområden. Det gäller i lika hög grad att utveckla de stora kvinnodominerade yrkesområdena, som samtidigt är de hårdast reglerade på den svenska arbetsmarknaden. Genom att möjliggöra alternativ breddas arbetsmarknaden inom bl.a. vård- och omsorgssektorerna. Konkurrensen mellan olika arbetsgivare skulle kunna medföra mer marknadsanpassade löner vilket också skulle göra arbetena mer attraktiva för män. Ökad valfrihet ökar också utvecklingsmöjligheterna och främjar därmed jämställdheten.

Liknande synpunkter framförs i motion A803 av Ann-Cathrine Haglund och Margareta Gard (båda m). I motionen pekas på övervikten av kvinnor inom offentlig sektor, främst vård och omsorg. För dem är det så gott som omöjligt att välja arbetsgivare eftersom det i praktiken råder offentligt monopol på dessa områden. Nyföretagande måste stimuleras och olika slag av hinder mot enskild verksamhet tas bort, menar motionärerna.

Kersti Johansson m.fl. (c) kräver i motion 815 att det satsas mer på *kvinnligt nyföretagande* för att utveckla utsatta regioner och bredda kvinnors arbetsmarknad. Kvinnliga företagare inom servicenäringarna bör få bättre möjligheter till stöd via utvecklingsfonderna. Motionärerna anför vidare att centerns förslag om vårdnadsbidrag underlättar valet av olika driftsformer inom barnomsorgen. Möjligheter öppnas till bildande av kooperativa och enskilda tjänsteföretag. Ett nytt fält för kvinnligt företagande skapas, vilket enligt centerns kommittémotion kan vara ett verksamt bidrag till förnyelsen av den offentliga sektorn.

Vid behandlingen av likartade motionsyrkanden under senare år har utskottet understrukt vikten av en väl utbyggd offentlig sektor för att möjliggöra kvinnors insatser i näringslivet och även i annat förvärvsarbete. Utskottet har framhållit att frågan om de offentliga monopolerna och frågan om kvinnors företagande har helt olika dimensioner. De offentliga monopolerna tycks nämligen inte ha haft någon avgörande roll vad gäller framväxten av nya företag drivna av kvinnor. I förra årets

betänkande om jämställdhet hänvisades till en rapport som visade att den kvinnliga företagsamheten är på stark frammarsch och att de kvinnliga företagarna ofta finns på orter där det är svårt att få arbete.

Utskottet vill i sammanhanget erinra om att riksdagen under våren behandlat propositioner om regionalpolitik (prop. 1989/90:76) och näringspolitik (prop. 1989/90:88). Riksdagen har därvid ställt sig bakom att kravet på ökad jämställdhet skall vara en utgångspunkt för strävandena att öka det kvinnliga företagandet. Särskilt viktigt har ansetts vara att främja möjligheterna till kvinnligt företagande i stödområdena. Arbetsmarknadsutskottet har i sitt betänkande om regionalpolitik för 90-talet (1989/90:AU13) biträtt industriministerns uppfattning att det är angeläget att öka kunskapen om de eventuella hinder som kan möta kvinnor som vill starta företag liksom att det är önskvärt att förstärka insatserna för att skapa nätverk för kvinnliga företagare. Utskottet har sett det som värdefullt att regeringen på olika sätt uppmärksammat behovet av åtgärder för att främja kvinnors möjligheter till eget företagande och har utgått från att arbetet på att utveckla dessa möjligheter drivs på.

När det gäller villkoren för de offentliganställda pågår ett förändringsarbete. Inom t.ex. det kommunala området sker en utveckling i riktning mot ökat inflytande och ansvar för personalen, mer varierande arbets- och produktionsformer samt alternativ organisation av verksamheter. Med hänvisning till det anförda avstyrks de nu behandlade motionerna A803, A815 och A816 i de berörda delarna.

Övergrepp och våld mot kvinnor

I två motioner efterlyses insatser mot övergrepp och våld mot kvinnor.

Sonja Rembo m.fl. (m) framför i motion A816 att *rättstrygghetsfrågorna* i hög grad är en kvinnofråga. Skrämmande många kvinnor utsätts för fysiska övergrepp och misshandel. Påföljderna för misshandelsbrott är för milda enligt motionärerna. Det krävs också stöd till misshandlade att skapa sig en ny framtid. Motionärerna anser det otillfredsställande att kvinnojourerna skall vara hänvisade till tillfälliga bidrag.

I centerns kommittémotion A815 anförts att rapporterna om *våld mot kvinnor* har blivit allt fler. Kvinnor som misshandlas, trakasseras och förföljs av män måste få mer stöd och hjälp. Sekretesskyddet bör utvidgas, anser motionärerna, och ekonomiskt stöd bör ges vid flyttning på grund av förföljelse. Det måste vara möjligt att byta identitet utan alltför stort byråkratiskt krångel. Lagen om besöksförbud måste skärpas, och den som är utsatt för förföljelse måste få besked om när den dömda avtjänat sitt straff eller får permission.

Våldet mot kvinnor är utbrett, och fortfarande utsätts kvinnor för sexuella övergrepp. I årets budgetproposition anför jämställdhetsministern att de samlade ansträngningarna mot och synliggörandet av detta våld har ökat insikterna om problemen. Fler fall av övergrepp leder numera till åtgärder inom rättsväsendet.

Utskottet instämmer i jämställdhetsministerns uppfattning att arbetet med att på olika sätt motverka detta våld nu måste intensifieras och kvinnors rätt till samhällets stöd stärkas. Åtgärder inom en rad olika samhällssektorer är nödvändiga. Som redan nämnts har regeringen tillsatt en arbetsgrupp (C 1989:A) inom civildepartementet i frågor som rör våld mot kvinnor. Gruppen består av företrädare för justitie-, social- och civildepartementen m.fl. Uppgiften är bl.a. att skaffa en samlad bild av problemområdet, initiera försöks- och utvecklingsarbete samt föreslå åtgärder som kan bidra till att göra arbetet med dessa frågor mer effektivt. Arbetet skall vara avslutat före utgången av år 1990. Gruppen skall samråda med den kommission (Ju 1989:05) för att motverka våldet och förbättra stödet till brottsoffren som chefen för justitiedepartementet tillsatt. Jämställdhetsministern har särskilt betonat kvinnojourernas viktiga arbete, och hon utgår ifrån att både kommissionen och arbetsgruppen närmare studerar förutsättningarna under vilka jourerna arbetar.

Vad gäller de i centerns kommittémotion mer preciserade kraven på lagändringar — frågor som inte hör till arbetsmarknadsutskottets beredningsområde — hänvisar utskottet till justitieutskottets behandling av motsvarande frågor under föregående riksmöte, 1989/90:JuU5. På förslag av justitieutskottet har riksdagen bl.a. skärpt lagen om besöksförbud. Utskottet noterar också att regeringen i proposition 1989/90:158 om utvidgad rätt till målsägandebitråde, m.m. föreslår att rätt till målsägandebitråde i princip alltid skall finnas i mål om sexualbrott.

De nu behandlade frågornas prioritet i regeringens arbete understryks av att statsministern i den nyligen avgivna regeringsförklaringen deklarerat att särskilda åtgärder planeras för att stärka skyddet för hotade och utsatta kvinnor. Med hänvisning härtill och vad som anförts i övrigt anser utskottet inte att några särskilda initiativ är påkallade från riksdagens sida. Motionerna A815 och A816 får i berörda delar anses tillgodosedda med det anförda.

Utredningar m.m.

I motion A808 av Eva Johansson m.fl. (s) begärs en samlad utredning om *kvinnors situation i storstaden*. Man vet inte särskilt mycket om hur kvinnors arbets- och livsvillkor i storstad förändras och hur den snabba samhällsomvandlingen påverkar kvinnans traditionella roll som den som har huvudansvaret för hem och barn. Som en komplettering till storstadsutredningen skulle en rad frågor behöva belysas: Hur påverkar arbetsresor, arbetstider, barnomsorg, offentlig och annan service, föreningsliv, sociala nätverk, kulturell mångfald, omflyttning i bostadsområden etc. kvinnornas situation?

Utskottet instämmer i att det finns ett omfattande behov av kunskap på de områden som motionärerna nämner, inte minst för den framtida samhällsplaneringen. Genom storstadsutredningens arbete, som avslutats i och med betänkandet (SOU 1990:36) "Storstadsliv. Rika möjligheter — Hårda villkor" har villkoren för människorna i storstaden

blivit belysta. Enligt vad utskottet inhämtat ligger i förlängningen av utredningens arbete ett forskningsprogram i vilket frågan om kvinnornas situation särskilt bör uppmärksammas. Någon utredning av det slag som motionärerna efterlyser är därför enligt utskottets mening inte påkallad. Motion A808 avstyrks således.

Inflytande i offentliga organ

Kvinnors inflytande i offentliga organ, särskilt statliga styrelser, har behandlats av utskottet under tidigare riksmöten. Utskottet har understrukit vikten av att kvinnorepresentationen ökar. Målet skall vara att kvinnor och män skall vara lika representerade i dessa organ. Staten har i den inledningsvis berörda handlingsplanen för jämställdhet formulerat konkreta och tidsbestämda mål: Kvinnorepresentationen i statliga organ bör ha ökat till 30 % fram till 1992 och till minst 40 % år 1995.

Utskottet kan konstatera att kvinnorepresentationen i de indirekt valda statliga organen fortfarande är låg. Den 1 juli 1989 var 29 % kvinnor och 71 % män av ordinarie ledamöter i de centrala lekmanastyrelserna. 14 av 123 ordförande var kvinnor. Det kan nämnas att på civildepartementets område — det departement som har ansvar för jämställdhetsfrågor — var ingen av de 11 ordförandena kvinna. Bland 334 styrelseordförande i regionala myndigheters styrelser fanns 41 kvinnor, dvs. 12 %. Kvinnorna utgjorde där 22 % av de ordinarie ledamöterna. Ett välkänt mönster är att det finns en förhållandevis stor andel kvinnor i styrelser som ägnar sig åt sociala frågor och utbildningsfrågor — i försäkringskassornas styrelser var 43 % kvinnor och i studiemedelsnämnderna 37 %. Som jämförelse kan nämnas länsvägnämnderna där kvinnorepresentationen var 10 % och fiskenämnderna med 2 % kvinnor bland ledamöterna.

Att kvinnorepresentationen alltså är låg är dock inte liktydigt med att arbetet med att öka den inte skulle ha varit framgångsrikt. Som exempel kan nämnas att andelen kvinnliga ledamöter i regionala myndigheters styrelser ökat från 15 till 22 % mellan 1988 och 1989. Jämställdhetsministern anför i årets budgetproposition att hon har goda förhoppningar att målet om 30 % kvinnor i de statliga styrelserna skall kunna vara uppnått till år 1992. Fortfarande återstår emellertid mycket arbete om en jämn könsfördelning i dessa organ skall kunna uppnås inom en tioårsperiod. Ministern utgår ifrån att myndigheter och organisationer kommer att fortsätta sitt arbete i dessa frågor med förminskad intensitet.

Tre motioner tar upp frågan. Kersti Johansson m.fl. (c) menar i motion A815 att det är en oundgänglig del i en fungerande demokrati att kvinnors och mäns värderingar och erfarenheter får komma till uttryck i det politiska arbetet. Mot den bakgrunden är det viktigt att *kvinnorepresentationen* i beslutande organ inom näringsliv, fackliga organisationer, politiskt liv m.m. ökar. Men, anför motionärerna, utvecklingen bör så långt som möjligt ske på frivillig väg och tvingande regler undvikas. De yrkar ett tillkännagivande om detta.

Med anledning av centerns kommittémotion skall framhållas att regeringen valt frivillighetens väg för att nå målet 30 % kvinnor i statliga styrelser m.m. till 1992. Den bakomliggande tanken är att politiska partier och arbetsmarknadens parter på det sätt man finner lämpligt kan bidra till att nå målen. Utskottet står fast vid vad som uttalats med anledning av motsvarande motionsyrkanden under tidigare riksmöten. Den metod som tillämpas i dag när regeringen skall utse ledamöter i statliga styrelser — dvs. en rekommendation om att för varje plats begärs två namn, på en kvinna och på en man — har klara fördelar. Andra metoder, t.ex. lagstiftning, får prövas först om den nuvarande ordningen inte ger resultat. Motion A815 bör med hänvisning till det anförda avslås i nu behandlad del.

Gunilla André och Karin Starrin (båda c) vill enligt motion A817 se en kampanj som en uppföljning av kvinnorepresentationsutredningens slutbetänkande "Varannan damernas" med inriktning på att underlätta *förtroendevalda kvinnors arbetssituation*, detta mot bakgrund bl.a. av de många avhoppen från kommunalpolitiken. Man kan enligt motionärerna tänka sig kortare och effektivare sammanträden, fastställda sluttider och ett mer decentraliserat beslutsfattande.

Med anledning av motionsyrkandet kan utskottet notera att den verksamhet som pågår för att öka kvinnorepresentationen hittills har varit inriktad på utbildningsprojekt av olika slag. Enligt vad utskottet inhämtat riktas uppmärksamheten för närvarande främst mot nya arbetsformer och andra strukturella förändringar inom organisationerna. Ett flertal projekt med den inriktningen har fått stöd. Arbete av det slag som efterlyses av motionärerna pågår således. Motion A817 avstyrks därför i nu berörd del.

Margitta Edgren (fp) framför i motion A801 synpunkter på *könsfördelningen i rådgivande grupper*. Motionären anser att det som riksdagen uttalat som målsättning för jämställdhetsarbetet även bör gälla offentliga rådgivande arbetsgrupper såsom Folkhälsogruppen inom socialdepartementet.

En viktig förutsättning för jämställdhet är att kvinnor och män delar makt, inflytande och ansvar på samhällets alla områden. Kvinnors och mäns erfarenheter skiljer sig från varandra. De beslut som fattas i samhället måste vara väl underbyggda och allsidigt belysta. Därför behövs underlag från både kvinnors och mäns erfarenhetssfärer. Ansträngningarna har hittills varit inriktade på att öka representationen i de organ som är indirekt valda och därmed mindre synliga än de direktvalda politiska församlingarna. Motionärens exempel avser ett organ av annat slag, nämligen en grupp med rådgivande uppgifter, sammansatt av representanter för olika berörda myndigheter och organisationer under ordförandeskap av en statssekreterare. Enligt utskottets mening är det, av samma skäl som nyss angetts, självfallet önskvärt med en god balans mellan kvinnor och män även i en grupp av detta slag. Utskottet är dock inte berett att ställa sig bakom motionens förslag om att de nyssnämnda riktlinjerna för nomineringar skall gälla även i fråga om rådgivande arbetsgrupper. Utskottet förutsätter att det

pågående jämställdhetsarbetet på sikt skall få till följd en ökande kvinnorepresentation även i grupper av det slag som motionären åsyftar. Med hänvisning till det anförda avstyrks motion A801.

1990/91:AU1

Det framtida jämställdhetsarbetet

Folkpartiet framför i sin partimotion A802 synpunkter på *det framtida jämställdhetsarbetet*. Det är partiets förhoppning att JämOs verksamhet skall kunna breddas ytterligare och få ökat stöd så att myndigheten kan fylla sin centrala roll i jämställdhetsarbetet bl.a. när det gäller information till allmänheten och till alla dem som skall driva frågorna ute på arbetsplatserna. Den parlamentariska jämställdhetskommittén bör återskapas. Partiet anser vidare att en kontinuerlig uppföljning bör ske av jämställdhetens utveckling. Utredningar som kan väntas ha direkta effekter på jämställdheten bör åläggas att redovisa dessa. I samband med långtidsutredningarna bör konsekvenserna av den ekonomiska utvecklingen och ekonomisk-politiska åtgärder för jämställdheten kontinuerligt utvärderas.

I motion A813 anser Maggi Mikaelsson (vpk) att JämO borde ha en friare ställning och fungera mer som opinionsbildare i jämställdhetsfrågor. Med tanke på utvecklingen under 1980-talet med ökad lönediskriminering av kvinnor borde JämO ha rätt att studera företagens lönestatistik. Sanktionsmöjligheterna borde också ses över enligt motionären.

I motion A812 av Görel Bohlin och Ann-Cathrine Haglund (båda m) efterlyses ett förstärkt *parlamentariskt inflytande* över jämställdhetsarbetet. Motionärerna anser att en förutsättning för framsteg i detta arbete är ett direkt engagemang. Med nuvarande arbetsformer får inte riksdagen tillräckliga möjligheter att påverka utvecklingen på idé- och beredningsstadiet. Den politiska oppositionens kunskaper tas inte heller till vara tillräckligt.

JämOs roll och uppgifter har behandlats i det förut nämnda betänkandet Tio år med jämställdhetslagen. Utredningens förslag övervägs för närvarande i regeringskansliet. Det finns därför ingen anledning för utskottet att nu ta något initiativ i frågan. Utskottet avstyrker med hänvisning härtill motion A812 i motsvarande del och A813.

När det gäller det parlamentariska inflytandet över jämställdhetsarbetet har utskottet tidigare behandlat frågan, senast i betänkandet 1989/90:AU1. Utskottets uppfattning har varit att inrättandet av ännu ett organ med parlamentarisk förankring inte skulle innebära någon förbättring av jämställdhetsorganisationen. Utskottet har inte ändrat ståndpunkt i detta avseende och avstyrker följaktligen motion A802 i motsvarande del och A812.

Med anledning av folkpartiets önskemål om en bättre uppföljning av jämställdhetens utveckling vill utskottet framföra följande. Utredningar som har betydelse för jämställdhetsarbetet skall i sina direktiv få i uppdrag att analysera och redovisa effekterna av sina förslag från ett jämställdhetsperspektiv. I övrigt följs och redovisas jämställdhetsarbetets utveckling i lämpliga delar i budgetpropositionen och andra pro-

positioner. Årets budgetproposition belyser sålunda jämställdhetsfrågorna på en rad områden — i ekonomin, arbetslivet, utbildningen, familjen etc. Dessutom ger statistiska centralbyrån (SCB) löpande ut publikationer som beskriver utvecklingen på området. I 1990 års långtidsutredning förs en diskussion om jämställdheten och fördelningen mellan kvinnor och män av marknads- resp. hushållsarbete, ekonomisk ersättning för deras arbetsinsatser m.m.

Det är enligt utskottets mening utomordentligt värdefullt med en kontinuerlig belysning av jämställdhetsaspekterna av det slag som efterlyses av motionärerna. Med hänvisning till den redovisning av frågorna som faktiskt redan förekommer anser utskottet emellertid inte att någon särskild åtgärd är påkallad från riksdagens sida med anledning av motionen. Folkpartiets motion A802 avstyrks således även i nu berörd del.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *förutsättningarna för jämställdhet*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A816 yrkande 1,
res. 1 (m)
2. beträffande *riktlinjerna för jämställdhetsarbetet*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A802 yrkande 1,
res. 2 (fp)
3. beträffande *koncentrationspolitiken*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A815 yrkandena 1 och 2,
res. 3 (c, mp)
4. beträffande *åtgärder för att stärka kvinnors ställning*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A811 yrkande 2,
5. beträffande *kvinnor och ekonomi*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A291 yrkande 6 och 1989/90:A809,
res. 4 (v, mp)
6. beträffande *utvärderingen av jämställdhetslagen*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A802 yrkandena 7 och 9,
res. 5 (fp)
7. beträffande *förändringar i jämställdhetslagen*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A724 yrkandena 34—36,
res. 6 (v)
8. beträffande *sexuella trakasserier*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A724 yrkande 33, 1989/90:A804 och 1989/90:A814,
9. beträffande *könssegregationen vid nyanställningar*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A807,
10. beträffande *arbetsvärdering*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A802 yrkande 6,
res. 7 (fp)

11. beträffande *parlamentarisk kommitté*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A815 yrkande 4 och
1989/90:A817 yrkande 1,

res. 8 (c)

12. beträffande *4 § punkt 1 jämställdhetslagen*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A724 yrkandena 31 och 32,
res. 9 (v)

13. beträffande *forskning om kvinnors och mäns löner*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A806,

14. beträffande *kvinnolönernas utveckling inom den statliga sektorn*

att riksdagen avslår motion 1989/90:A810,

15. beträffande *jämställdhetsaspekterna på föräldraledigheten*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A802 yrkandena 2 och 5,
res.10 (fp)

16. beträffande *det ofrivilliga deltidssarbetet*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A802 yrkandena 3 och 4,

17. beträffande *arbetsorganisation*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A817 yrkande 5,

18. beträffande *kvinnors situation på arbetsmarknaden*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A811 yrkande 1,

19. beträffande *den offentliga sektorns monopolställning*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A803 och 1989/90:A816
yrkande 2,

res. 11 (m, fp)

20. beträffande *kvinnligt nyföretagande*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A815 yrkandena 3 och 9,
res. 12 (c)

21. beträffande *rättstrygghetsfrågorna*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A816 yrkande 3,

22. beträffande *våld mot kvinnor*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A815 yrkande 6,
res. 13 (c, mp)

23. beträffande *kvinnors situation i storstaden*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A808,

24. beträffande *kvinnorepresentationen*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A815 yrkande 8,
res. 14 (c)

25. beträffande *förtroendevalda kvinnors arbetssituation*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A817 yrkande 7,

26. beträffande *könsfördelningen i rådgivande grupper*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A801,

27. beträffande *det framtida jämställdhetsarbetet*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A802 yrkande 10,
res. 15 (fp)

28. beträffande *JämO*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A813,
res. 16 (v, mp)

Stockholm den 10 oktober 1990

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Elver Jonsson

Närvarande: Elver Jonsson (fp), Börje Hörnlund (c), Anders G Högmärk (m), Gustav Persson (s), Sten Östlund^s(s), Bo Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m), Charlotte Branting (fp), Kersti Johansson (c), Karl-Erik Persson (v), Anna Horn af Rantzien (mp), Monica Öhman (s), Eivor Husing (s), Erik Holmkvist (m), Sigrid Bolkéus (s), Gunilla Andersson (s) och Ines Uusmann (s).

1. Förutsättningarna för jämställdhet (mom. 1)

Anders G Högmark, Mona Saint Cyr och Erik Holmkvist (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Som framhållits" och slutar med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Som framförs i motion A816 av Sonja Rembo m.fl. (m) måste jämställdhetsarbetet bedrivas långsiktigt. Attitydpåverkan måste ske i alla delar av samhället: i hemmet, i skolan och på arbetsplatserna. Både män och kvinnor har ansvar för detta, främst genom att vara förebilder för det uppväxande släktet. Flickor måste stimuleras att satsa på sådana längre utbildningar för ekonomiska och tekniska yrken som för närvarande domineras av män. Unga kvinnor får inte överlämnas beslutsfattandet i olika sammanhang till männen.

Jämställdhet skapas knappast genom politiska beslut. Genom det politiska arbetet skapas i stället förutsättningarna för jämställdhet. I dag motverkar utformningen av skattesystemet och barnomsorgen jämställdhetssträvandena. En ökad valfrihet både i fråga om barnomsorg och äldreomsorg skulle enligt utskottets mening främja jämställdheten. Skatteomläggningen kommer att missgynna kvinnorna. Eftersom skatetrycket inte sänks kommer inflationen att öka. Detta tillsammans med den breddade momsen och sämre bilersättningsregler kan försämra privatekonomin för kvinnor med låga inkomster. Erfarenheten visar att kvinnor gynnas i tider med god ekonomisk tillväxt. När tillväxten däremot är låg och inflationstakten hög drabbas kvinnor särskilt. En god balans i ekonomin är alltså av central betydelse för ett framgångsrikt jämställdhetsarbete.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *förutsättningarna för jämställdhet*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A816 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

2. Riktlinjerna för jämställdhetsarbetet (mom. 2.)

Elver Jonsson och Charlotte Branting (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "denna del" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den uppfattning som framförs av folkpartiet i motion A802. Det avgörande för en ny offensiv för jämställdhet måste vara att göra jämställdheten till en mansfråga lika mycket som en kvinnofråga. En nyckel är att engagera männen i deras roll som pappor. Det räcker inte med att bygga ut barnomsorgen, utan männen måste uppmuntras att utnyttja föräldraförsäkringen mera. Här har staten som arbetsgivare ett särskilt ansvar. Den allra mest effektiva åtgärden för att öka jämställdheten är dock att bryta de offentliga monopolerna. Därigenom

skulle löneskillnaderna mellan män och kvinnor minska. I dag sitter en stor del av Sveriges yrkesarbetande kvinnor fast i en lönefälla. Om konkurrens om arbetskraften rådde även inom områden som vård, omsorg och utbildning skulle löneutvecklingen bli bättre för kvinnorna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *rikslinjerna för jämställdhetsarbetet*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A802 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Koncentrationspolitiken (mom. 3)

Börje Hörnlund och Kersti Johansson (båda c) samt Anna Horn af Rantzien (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "Utskottet kan" och slutar med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser liksom centern i kommittémotion A815 att både kvinnors och mäns värderingar måste få komma till uttryck i arbetet på skilda samhällsområden. Det politiska och fackliga arbetet får därigenom nya infallsvinklar och dimensioner vilket kan bidra till ett mänskligare samhälle.

Strävandena att skapa likvärdiga ekonomiska och sociala villkor för alla ställer krav på att var och en är beredd och ser som sin skyldighet att ta sin del av föräldraansvar, personlig service och ett fungerande familjeliv. Parallellt med politiska, ekonomiska och sociala reformer måste ett långsiktigt arbete bedrivas genom opinionsbildning, information och ökad kunskapsspridning. Jämställdhetsarbetet måste utgå ifrån att alla människor visar en ömsesidig respekt för varandras integritet, egenart och lika värde.

Utskottet instämmer i den i motionen framförda uppfattningen att det politiska arbetet och den offentliga verksamheten inte får bedrivas på sådant sätt att endast ett fåtal har möjligheter att delta. Genom att bryta koncentrationspolitiken ökas förutsättningarna för ett jämställt samhälle. Som centern har framhållit i flera tidigare motioner har regional balans stor betydelse för jämställdheten. Det gäller att skapa förutsättningar för en ökad kvinnosysselsättning.

Utskottet anser att familjens betydelse för jämställdhetsarbetet ofta är förbisedd. Fungerande familjerelationer där man och kvinna visar ömsesidig respekt och beredskap att ta gemensamt ansvar för barn och familjeekonomi skapar de nödvändiga förutsättningarna för verklig jämställdhet. En central del i arbetet för att öka jämställdheten är också en fungerande barnomsorg. Regeringspolitikens ensidiga inriktning av familjepolitiken stider mot många familjers egna val och prioriteringar och innebär att många gör sina dispositioner utan hänsyn till de allmänna villkor som blir följden. Det har en avgörande betydelse från jämställdhetssynpunkt att samhällets regler utformas så

att det är möjligt för den enskilde att med full valfrihet i barnomsorgen bibehålla sina möjligheter i arbetslivet och inte förlora sin sociala trygghet.

Motion A815 i nu behandlade delar tillstyrks således av utskottet.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. *beträffande koncentrationspolitiken*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A815 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

4. Kvinnor och ekonomi (mom. 5)

Karl-Erik Persson (v) och Anna Horn av Rantzien (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Med anledning" och slutar med "berörda delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser liksom vänsterpartiet i motionerna A291 och A809 att det behövs ett kvinnopolitiskt perspektiv på ekonomin. I dag har kvinnorna praktiskt taget ingen politisk makt om man jämför med män. De har de lägsta lönerna, de tyngsta jobben och de sämsta arbetstiderna, samtidigt som de har huvudansvaret för barnen och hemmet. Den nuvarande ekonomiska utvecklingen och skatteomläggningen kommer dessutom att drabba kvinnorna negativt. Det behövs enligt utskottets mening en annorlunda inriktning av den ekonomiska politiken som gynnar kvinnorna och skapar förutsättningar för ett deltagande i samhällsuppbyggnaden på jämlika villkor. Utskottet anser att regeringen bör tillsätta en grupp med uppgift att studera de samhällsekonomiska effekterna av bristen på jämställdhet och sedan redovisa detta för riksdagen tillsammans med förslag till åtgärder. Motionerna A291 och A809 bör således bifallas av riksdagen i nu berörda delar.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. *beträffande kvinnor och ekonomi*

att riksdagen med bifall till motionerna 1989/90:A291 yrkande 6 och 1989/90:A809 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

5. Utvärderingen av jämställdhetslagen (mom. 6)

Elver Jonsson och Charlotte Branting (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Utskottet utgår" och slutar med "berörda delarna" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar folkpartiets uppfattning i motion A802 beträffande de frågor som borde beaktas av jämställdhetsutredningen — en utredning som beklagligtvis dragit ut på tiden. En förstärkning av lagen måste komma till stånd snarast. Det är en brist att lagen inte ger en diskriminerad arbetssökande rätt till den tjänst hon gått miste om. Skyddet mot sexuella trakasserier måste stärkas. Det skall inte behöva krävas att den arbetssökande har ett klart försteg i fråga om meriter i

fall då arbetsgivaren uttalat att könstillhörighet är av betydelse. Beviskravet i diskrimineringstvister bör sänkas, och rätten att få del av uppgifter av arbetsgivaren måste förstärkas. Vidare bör regler införas om att både män och kvinnor skall tjänstgöra då jämställdhetsmål behandlas i domstol. Utskottet instämmer också i att möjligheten att avtala bort regeln i 6 § om aktiva åtgärder för jämställdhet bör upphävas. Folkpartiets motion A802 tillstyrks således av utskottet i nu behandlade delar.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *utvärdering av jämställdhetslagen*
att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A802 yrkandena 7 och 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

6. Förändringar i jämställdhetslagen (mom. 7)

Karl-Erik Persson (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Utskottet utgår" och slutar med "berörda delarna" bort ha följande lydelse:

Utskottet ställer sig bakom de krav på förbättringar i jämställdhetslagen som framförts i motion A724 (vpk). Skydd bör införas för den som utnyttjat sina rättigheter enligt lagen, eftersom det annars finns risk att den diskriminerade inte vågar använda sig av lagen. Vid brott mot 3 § genom utebliven anställning eller befordran bör rätt till ekonomiskt skadestånd införas. Det ideella skadestånd som nu finns som enda sanktion har inte tillräckligt preventiv effekt enligt utskottets mening. Vid könsdiskriminerande ledning eller fördelning av arbetet enligt 4 § skall det inte behöva krävas att behandlingen är "uppenbart" oförmånlig, eftersom detta krav gör det mycket svårt att praktiskt använda bestämmelsen. Utskottet anser således att riksdagen bör bifalla motion A724 i nu berörda delar.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *förändringar i jämställdhetslagen*
att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A724 yrkandena 34–36 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

7. Arbetsvärdering (mom. 10)

Elver Jonsson och Charlotte Branting (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "berörda delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den uppfattning som framförs av folkpartiet i motion A802 rörande löneskillnaderna mellan kvinnor och män. De s.k. kvinnojobben måste uppvärderas. Lagstiftningen lever i fråga om skyddet mot lönediskriminering inte upp till innehållet i de internationella konventioner som Sverige anslutit sig till. I jämställdhetslagen bör

därför införs en bestämmelse att en överenskommen arbetsvärdering beträffande arbete av lika värde skall finnas tillgänglig. Lönen styrs nämligen inte bara av tillgång och efterfrågan utan även av värderingar av vilka arbeten som skall anses vara de viktiga. Med en systematisk arbetsvärdering blir dessa värderingar mera synliga. Motion A802 tillstyrks således i nu berörd del.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *arbetsvärdering*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A802 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Parlamentarisk kommitté (mom. 11)

Börje Hörnlund och Kersti Johansson (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "berörda delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan konstatera att löneskillnaderna mellan kvinnor och män är stora och t.o.m. växande. På yrkesområden, där kvinnorna utgör huvuddelen av de anställda, har de haft en mycket svagare löneutveckling än på områden där män dominerar. Av tradition värderas arbeten inom vård och servicesektor lågt i förhållande till många andra yrken. Utskottet delar den uppfattning som framförs i motion A815 (c) att utvecklingen under den senaste tiden visat att förhållandena inom kvinnodominerade yrkesområden blivit alltmer ohållbara. Kraven på en bättre löneutveckling framförs allt starkare, och många väljer att lämna sitt arbete. Av dessa skäl instämmer utskottet i motionens krav på en parlamentarisk kommitté med direktiv att genomföra en arbetsvärdering av olika yrkessektorer för att kartlägga skillnader och analysera bakgrunden till att kvinnodominerade yrken oftast värderas lägre än andra. Utredningen bör också lägga fram förslag om hur rådande missförhållanden skall åtgärdas, detta utan att man från samhällets sida inkräktar på det ansvar som parterna på arbetsmarknaden har.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *parlamentarisk kommitté*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A815 yrkande 4 och med anledning av motion 1989/90:A817 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. 4 § punkt 1 jämställdhetslagen (mom. 12)

Karl-Erik Persson (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "berörda delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med det i motion A724 (vpk) framställda kravet om ändring av bestämmelsen i 4 § punkt 1 jämställdhetslagen.

För att regeln mot lönediskriminering skall vara användbar måste frågan om vad som skall betraktas som lika eller likvärdigt arbete kunna avgöras efter en fri bevisprövning. Det är enligt utskottets mening också nödvändigt med en regel mot kollektiv lönediskriminering såsom föreslås i motionen. Med en sådan regel skulle hela kollektiv kunna uppvärderas i lönehänseende. Utskottet tillstyrker således motion A724 i dessa delar.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande 4 § punkt 1 jämställdhetslagen
att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A724 yrkandena 31 och 32 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Jämställdhetsaspekterna på föräldraledigheten (mom. 15)

Elver Jonsson och Charlotte Branting (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "behandlade motionsyrkanden" bort ha följande lydelse:

Eftersom jämställdheten enligt utskottets mening måste vara en mansfråga lika mycket som en kvinnofråga är männens roll som pappor en nyckel. I det sammanhanget är föräldraförsäkringen av största betydelse. Det finns risk för att en förlängning av försäkringen blir en kvinnofälla. För att kvinnorna inte skall bli bortkopplade från förvärvslivet under lång tid måste föräldrarna dela på ansvaret. Utskottet instämmer med folkpartiet i motion A802 att det är nödvändigt att staten som arbetsgivare försöker stimulera det. I samband med verksamhetsplaneringen måste ingående samtal föras mellan arbetsgivaren och den anställde. Verksamheten måste, som påpekas i motionen, anpassas till att både kvinnor och män kommer att vara borta under längre och kortare tider. Arbetsgivaren måste uppmuntra män att utnyttja rätten till ledighet. För att männen skall känna sig extra motiverade att ta föräldraledigt kan det enligt utskottets mening vara nödvändigt med en "morot". Detta kan ske, såsom föreslås i motionen, genom att staten under en femårsperiod ger männen en extra semesterdag för varje ledig månad. Utskottet tillstyrker alltså motion A802 i de nu behandlade delarna.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *jämställdhetsaspekterna på föräldraledigheten*
att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A802 yrkandena 2 och 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

11. Den offentliga sektorns monopolställning (mom. 19)

1990/91:AU1

Elver Jonsson (fp), Anders G Högmark (m), Mona Saint Cyr (m), Charlotte Branting (fp) och Erik Holmkvist (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "Vid behandlingen" och slutar med "berörda delarna" bort ha följande lydelse:

Det finns enligt utskottets mening flera skäl att bryta upp de offentliga monopolen. Många anställda på den offentliga sektorn har en inneboende skaparkraft som inte kan utvecklas i de traditionella arbetsorganisationerna. Om enskilda alternativ medgavs verka på lika villkor som de offentliga skulle denna skaparkraft kunna frigöras. Fler privata alternativ skulle medföra en breddad arbetsmarknad inom bl.a. vård- och omsorgssektorerna med möjlighet att välja mellan anställning i enskild eller offentlig verksamhet utan att behöva byta yrke. Kvinnor skulle kunna ställa krav på högre löner. Arbetena skulle också bli mer attraktiva för män.

En ökad mångfald i fråga om utbudet av tjänster inom vård, omsorg och utbildning gagnar även dem som tar i anspråk dessa tjänster.

Samtidigt som man bryter upp de offentliga monopolen måste man satsa på en förnyelse av den offentliga sektorn genom att ge de anställda bättre möjligheter att ta eget ansvar, att utvecklas och göra karriär och genom att ge dem bättre erkänsla för arbetet. Den offentliga sektorns personalpolitik kommer att bli ett allt viktigare instrument i dessa strävanden.

Ökad valfrihet innebär ökade utvecklingsmöjligheter och främjar därmed jämställdheten.

Utskottet tillstyrker med det anförda motion A816. Motion A803 får anses tillgodosedd i berörd del.

dels att utskottets hemställan under 19 bort ha följande lydelse:

19. beträffande *den offentliga sektorns monopolställning*
att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A816 yrkande 2 och med anledning av motion 1989/90:A803 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

12. Kvinnligt nyföretagande (mom. 20)

Börje Hörnlund och Kersti Johansson (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "Vid behandlingen" och slutar med "berörda delarna" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med den i centerens kommittémotion A815 framförda uppfattningen att det måste satsas mer på kvinnligt nyföretagande för att utveckla utsatta regioner och bredda kvinnors arbetsmarknad. Erfarenheterna visar att kvinnliga företagare väljer andra branscher än män. Kvinnorna är ofta inriktade mot serviceområdet. De regionala utvecklingsfondernas verksamhet har i stort inriktats på

tillverkningsindustri och turism. Utskottet anser liksom motionärerna att det är viktigt att fondernas verksamhet breddas, inte minst med tanke på kvinnors engagemang som företagare. Om kvinnliga företagare får större möjlighet till hjälp via fonderna till företagande inom tjänstesektorn skulle detta kunna bidra till den offentliga sektorns förnyelse, vilket skulle vara särskilt betydelsefullt i områden med dåligt utbyggd service. Kvinnornas möjligheter till utveckling och avancemang inom kvinnodominerade yrken skulle också förbättras. Utskottet anser därför att det är djupt beklagligt att en riksdagsmajoritet våren 1990 beslutade om en kraftig indragning av utvecklingsfondernas utlåningsmedel.

Med det vårdnadsbidrag som centern föreslagit uppstår bättre möjligheter att bilda kooperativa och enskilda tjänsteföretag. Därmed öppnas ett nytt fält för kvinnligt företagande som kan vara ett verksamt bidrag till den offentliga sektorns förnyelse. Även från konsumenternas synpunkt är det viktigt med ökad mångfald i fråga om utbud av tjänster inom områden som vård, omsorg och utbildning. Utskottet tillstyrker alltså motion A815 i nu behandlade delar.

dels att utskottets hemställan under 20 bort ha följande lydelse:

20. *beträffande kvinnligt nyföretagande*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A815 yrkandena 3 och 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

13. Våld mot kvinnor (mom. 22)

Börje Hörnlund och Kersti Johansson (båda c) samt Anna Horn af Rantzien (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Utskottet instämmer" och slutar med "det anförda" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är rapporterna om våld mot kvinnor oroande. Det är, vilket framhålls i centerns kommittémotion A815, viktigt att de kvinnor som på olika sätt misshandlas, trakasseras och förföljs av män får stöd och hjälp. Den under våren genomförda skärpningen av lagen om besöksförbud var angelägen, och det är tillfredsställande att information numera skall lämnas till målsäganden om gärningsmannen frigges från ett fängelsestraff eller t.ex. rymmer. De hittillsvarande insatserna är emellertid inte tillräckliga enligt utskottets mening. Utskottet anser liksom motionärerna att det personliga skyddet måste stärkas och sekretesskyddet utvidgas så att inte mannen via dataregister kan spåra kvinnan eller barnen vid flyttning. Kvinnan bör få ekonomiskt stöd vid flyttning på grund av förföljelse. Det måste också bli lättare att byta identitet. Utskottet tillstyrker alltså motion A815 i denna del.

dels att utskottets hemställan under 22 bort ha följande lydelse:

1990/91:AU1

22. beträffande *våld mot kvinnor*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A815 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

14. Kvinnorepresentationen (mom. 24)

Börje Hörnlund och Kersti Johansson (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Med anledning" och slutar med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

Som framförs i centerns kommittémotion A815 är det viktigt att kvinnorepresentationen i beslutande organ inom näringsliv, fackliga organisationer, politiskt liv m.m. ökar. Så långt som möjligt bör dock denna utveckling ske på frivillig väg och tvingande regler undvikas. Den metod som används i dag är enligt utskottets mening inte någon bra väg att uppnå jämn könsfördelning. Det är de berörda organisationerna själva som bör svara för att kvinnorepresentationen ökar. Utskottet anser liksom motionärerna att de medel som regeringen anslagit till projektverksamhet för att öka kvinnorepresentationen skulle komma till bättre användning om de i stället utnyttjades för att stärka stödet till kvinnoorganisationerna. Utskottet noterar i sammanhanget att motionärerna föreslagit att detta stöd dessutom borde ökas med ytterligare 1 milj. kr. Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet motion A815 i nu berörd del.

dels att utskottets hemställan under 24 bort ha följande lydelse:

24. beträffande *kvinnorepresentationen*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A815 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. Det framtida jämställdhetsarbetet (mom. 27)

Elver Jonsson och Charlotte Branting (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "JämO:s roll" och slutar med "berörd del" bort ha följande lydelse:

Det är svårt för den som driver jämställdhetsfrågor på regional och lokal nivå i myndigheter, kommuner, företag etc. att skaffa sig den nödvändiga överblicken av vad som händer på området. JämO är för detta ändamål tillgänglig för alla. Myndigheten har ett ständigt växande krav på sig att informera allmänheten. Utskottet instämmer därför med folkpartiet i motion A802 att det är nödvändigt att bredda verksamheten ytterligare och ge myndigheten ökat stöd.

Utskottet anser också, liksom folkpartiet, att den parlamentariska jämställdhetskommittén bör återskapas, bl.a. i syfte att sprida information. Det skulle också kunna bidra till att fler engagerades i jämställdhetsarbetet.

Vidare är det, såsom påpekas i motionen, angeläget med en kontinuerlig uppföljning av jämställdhetsarbetets utveckling. Jämställdheten måste kopplas samman med den ekonomiska politiken. Utredningar

som kan väntas ha direkta effekter på jämställdheten bör enligt utskottets mening åläggas att redovisa detta. Konsekvenserna av den ekonomiska utvecklingen och ekonomisk-politiska åtgärder bör utvärderas kontinuerligt, lämpligen i samband med långtidsutredningarna.

Utskottet anser med hänvisning till det anförda att motion A802 bör bifallas av riksdagen i den nu behandlade delen.

dels att utskottets hemställan under 27 bort ha följande lydelse:

27. beträffande *det framtida jämställdhetsarbetet*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A802 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

16. JämO (mom. 28)

Karl-Erik Persson (v) och Anna Horn av Rantzien (mp) anser

dels att de delar av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "JämOs roll" och slutar med "och A813" bort ha följande lydelse:

Trots olika slag av satsningar har jämställdhetsarbetet stagnerat på sina håll. Den ökade lönediskrimineringen under 1980-talet motiverar en utvidgning av JämOs roll. Utskottet instämmer med motion A813 att JämO borde ges en friare ställning och fungera mer som opinionsbildare i jämställdhetsfrågor. Myndigheten borde också ges rätt att studera företagens lönestatistik. Man borde också se över sanktionsreglerna.

Utskottet biträder således motion A813. Vad utskottet anför bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 28 bort ha följande lydelse:

28. beträffande *JämO*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A813 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

17. Parlamentariskt inflytande (mom. 29)

Anders G Högmark, Mona Saint Cyr och Erik Holmkvist (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "När det" och slutar med "och A812" bort ha följande lydelse:

Som påpekas i motion A812 (m) är det angeläget att parlamentariskernas kunskaper och engagemang tas till vara bättre än vad som är möjligt med nuvarande organisation för jämställdhetsarbetet.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att den tidigare organisationen av jämställdhetsarbetet hade fördelar. Den nuvarande organisationen ger inte riksdagen tillräckliga möjligheter till initiativ och till att påverka utvecklingen på idé- och beredningsstadiet. Den politiska oppositionens kunskaper tas inte heller till vara tillräckligt. För att jämställdhetsarbetet skall bli framgångsrikt måste politikerna uppleva mer av delaktighet. Därför behövs en förändring som ökar parlamentariskernas direkta inflytande.

Utskottet tillstyrker således motion A812.

dels att utskottets hemställan under 29 bort ha följande lydelse:

1990/91:AU1

29. beträffande *parlamentariskt inflytande*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A812 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Särskilt yttrande

Kvinnorepresentationen (mom. 24)

Anders G Högmark, Mona Saint Cyr och Erik Holmkvist (alla m) anför:

För att åstadkomma en jämnare fördelning mellan kvinnor och män krävs ett målmedvetet arbete inom de olika organisationerna. Det är inte bara männen som måste ändra sina attityder. Kvinnorna själva måste engagera sig och satsa tid och kraft för att nå de positioner som eftersträvas. Vi vill därför stryka under hur viktigt det är att kvinnor i högre grad än nu tar ansvar för beslutsfattandet i olika sammanhang. För att uppnå jämställdhet måste kvinnornas ställning grundas på egen kraft och duglighet. Därmed är det möjligt att i valet mellan en välmeriterad kvinna och en välmeriterad man nominera och välja kvinnan i syfte att nå en bättre balans mellan kvinnor och män.

